

השכלה. גבוהה?

פרופ' שמואל ליימן-ווילצין, ראש המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר-אילן

בלוג מס' 37 – הלם לבוש או לבוש חולמ?

הפעם אני מזמין אתכם להגיב ולהציע מה ניתן לעשות בסוגיה הנידונה, אם בכלל. נדמה לי שזאת סוגיה מעניינת ומורכבת, משום שהיא נוגעת בהרבה עצבים רגישים: דת, פוליטיקה ותרבות משמשים כאן בערבוביה.

אתחיל בדוא"ל שקיבלתי ממרצה במחלקה (ללא אזכור המין או הדרגה – פרטים מזהים שונו; רק אציין שהאדם אינו דתי):

אני רוצה לכתוב כאן על תופעה שמטרידה אותי מזה זמן. אני מדבר/ת על הלבוש של חלק קטן מהבנות בקמפוס. השבוע נכנסה לשיעור שלי תלמידה עם חולצה קצרצרה, כל הבטן בחוץ ובנעלי אצבע. כמעט עשרים שנה שאני לומד/ת ומלמד/ת גם באוניברסיטה אחרת, ומעולם לא ראיתי כזה דבר. כמובן, אני מדבר/ת על תופעה כללית ולא על בחורה מסוימת. יש לי הרגשה שאוניברסיטת בר אילן לא רוצה לגעת בנושא כדי לא ליצור רושם של אוניברסיטה "דתית" מדי. מצד שני - הגיעו מים עד נפש. פשוט לא ייאמן איך מסתובבים כאן בקמפוס. אני יודע/ת שאפשר לומר, שאם לשלטונות האוניברסיטה ולחובשי הכיפה שביניהם - התופעה אינה מפריעה, אז גם לי היא לא צריכה להפריע. ובכל זאת. אני מרגיש/ה זלזול בוטה, לבוש שאינו הולם במובן הכי בסיסי של העניין. אני רואה כיצד קהיליית עורכי הדין מקפיד/ה על קוד לבוש באופן שמכבד את המקצוע. עורכי דין נדרשים ללבוש חליפה ונעליים סגורות, ואף אחד לא רואה בכך פגיעה בחופש הביטוי ואף אחד אינו חושב שמדובר בכפייה דתית. מדוע לא לדרוש מהסטודנטים והסטודנטיות להקפיד על איזה סטנדרט לבוש מינימאלי?

מכתב זה אינו הראשון בסוגיה שקיבלתי ממרצה, ואני מודה ומתוודה (לא בגאווה), שבעבר לא התייחסתי לסוגיה. מדוע? אולי משום שהרגשתי שהבעיה הזאת עלולה לעורר מרובם הרבה שדים מנומנמים, ואולי מסיבות אחרות. בכל אופן, מוטב מאוחר מאשר לעולם לא – ובאמת הגיעו מים עד נפש. השאלה היא כיצד לטפל בבעיה. משום שאני כבר רואה את הכותרות ביום שאחרי: "אוניברסיטת בר אילן מאלצת את הסטודנטיות להגיע בלבוש צנוע" יש לסוגיה כמה פנים. ראשית, וצריך לומר זאת בפה מלא: רוב המרצים בבר-אילן הם דתיים. חלק משמעותי מהם אדוקים מאד באמונתם. מדוע שיסבלו בעמדם בפני קהל הסטודנטים שלהם – עד כדי ביצוע עבירה הלכתית ופגיעה באמונתם? האם חופש האמונה עובד רק לצד אחד? האם להעדיף את חופש הביטוי והלבוש על פני חופש האמונה?

שנית, האם בכלל מדובר כאן בדת? אולי מדובר כאן בתרבות? בבתי קזינו בעולם דורשים מהלקוחות להגיע לבושים במקטורן. בלובי של בתי מלון בישראל אוסרים לשבת בבגדי ים. שלא לדבר על בית המשפט ובית המחוקקים. (מתי ראינו ביקיני במליאת הכנסת – או אפילו ביציע?).

סגנון הלבוש הוא ביטוי סמלי לרציניות ומכובדות. גם למקומות עבודה "רגילים" אין מקובל לבוא לבושים למחצה. לבוש הולם באקדמיה מהווה אמירה מסוימת על אודות המכובדות – או ליתר דיוק, אי-המכובדות – של המוסד להשכלה גבוהה. ואולי באמת הפכה ההשכלה הגבוהה למצרך כמו כל דבר אחר שמשלמים עבורו. אם כך, מה הפלא שמתלבשים בין כותלי מגדל השן כפי שמתלבשים בקניון העיר?

ואחרון: אני בטוח כי חלק מאותם סטודנטים המתלבשים למחצה בשיעור לא היו מעיזים להסתובב כך בוותיקן או במקומות רגישים אחרים בעולם. אבל "בבית" – הכל מותר. האם זה הגיוני?

כמובן, יש גם הרבה מה לומר בעד "חופש הלבוש". יהיה מי שיאמר: "כך נוהגים היום הצעירים – אל תהיה כזה מיושן". אין לי כל בעיה שיתלבשו כך במסיבת סוף שבוע עם "החבר'ה", או אפילו בחוף הים. אבל עם כל הכבוד לצעירים, ערך שלא ישתנה במהרה הוא כיבוד הזולת: לא לפגוע ברגשותיו

של האחר שנמצא במקום בזכות, אלא אם כן מדובר במצב חירום). אי-התחשבות ברגשות אחרים, שהנך יודע מראש שייפגעו, אינה קבילה ואינה מותרת לאף אחד – לא לצעירים, לא למבוגרים ואף לא לגמלאים.

ויהיה מי שיאמר: "אולי חלק מהם ממש לא יודעים כיצד להתנהג?" דווקא תגובה כזו יותר הגיונית בעיניי ואני משייך את אי-הבנת "כללי המשחק החברתיים" בהשכלה גבוהה, לפערי תרבות בקרב אוכלוסיות שונות של סטודנטים. למשל, אני גם מלמד מזה כמה שנים במכללה אשר בה רוב רובם של הסטודנטים הינם דור ראשון להשכלה גבוהה. חלק גדול מהם (תואר ראשון) קוראים לי "סאם" ולא פרופ' ליימן-ווילציג, ללא כל שמץ של זלזול או כוונה לפגוע. הם פשוט לא יודעים שצריך להיות אחרת. ייתכן שאותה תופעה קיימת בעניין הלבוש ההולם: במקום ממנו הם באים (השכונה או המדינה ממנה הם עלו), כך מתלבשים בכל מקום ובכל מצב. [הערת אגב: אני חבר בבית כנסת, שיש לו מדיניות מזה הרבה שנים להזמין משפחות חילוניות בשכונה לחגוג את הבר-מצווה של בנם אצלנו בשבתות. כמעט נאלצנו לבטל את המדיניות הזאת מסיבה אחת ויחידה – לבוש לא הולם של הנשים (בעיקר)!]

ייתכן שניתן להעלות עוד כמה טיעוני הגנה או הסבר/הצדקה, אבל מעניינת אותי יותר השאלה האופרטיבית: מה עושים? למשל, מה דעתכם: האם אפשר להפיץ חוזר אוניברסיטאי בין כל הסטודנטים ולבקש להופיע "בלבוש הולם" (בהבדל מ"לבוש צנוע" שיש לו אולי קונוטציות – לא מצודקות – של כפייה דתית)? האם הניסוח הזה נשמע סביר?

אגלה שפניתי לרשויות האוניברסיטה והובטח לי שהנושא יידון בכובד ראש. אני בטוח שאכן כך ייעשה – אבל בינתיים יש לי "מרד מרצים" בהתהוות, שלא לדבר על אי-נוחות של לא מעט סטודנטים אחרים (שוב, לא רק דתיים). את תופעת "תלבושת פנים" הזאת אי אפשר לתת להמשיך. כפי שאמרת – עצות והצעות יתקבלו בברכה.

wilzis@mail.biu.ac.il